

Lo temps de les abelles

Per Ana Barrafón

Escric eix article a començaments del segle XXI. Les abelles de la mel estan, com d'altres espècies d'insectes, en franca decadència. Factors ambientals i humans ho han propiciat. Ha passat el temps d'aquells abellars de gairebé dos-centes arnes, de les magnífiques edificacions de pedra seca disperses pels barrancs de la comarca on, entre timonars i romerals, les abelles treballaven incansablement de cara a la producció de cera i mel.

Abellar del Pigarrat Partida de l'Ompriu. Miralsot. Fraga.

Eixos abellars han estat un descobriment recent per a molts, en especial per la colla dels *flaneurs* rurals que, des de la pandèmia, hem estat passejant amunt i avall pel camp les tardes de diumenge¹. Si que els meleros i algun pagès sabien de la seua existència, però per a la resta dels habitants de Fraga i comarca ha estat una sorpresa. Ja se sap que la memòria col·lectiva és molt curta, per això de primeres no vam sospitar la utilitat que tenien, però estirant del fil i preguntant aquí i allà, encara hem anat trobant fins a testimonis de primera mà sobre la seua construcció i funcionament i amb l'ajuda d'Eugenio Monesma, i d'algun altre col·laborador, i també amb documentació escrita.

Abellar de Cambredó Partida Baixa. Fraga

Arna (interior)

¹ Més informació: In.DRETS.BC Allò que el vent NO s'endugué del Baix Cinca creudecardell.wordpress.com. Facebook Eugenio Monesma Moliner i Facebook Eugenio Monesma Documentales.

Vista de la Vall del Cos. Torrent de Cinca.

Són –a més de per la utilitat per la que van ser construïts– una mostra vivent del bon treballar i del gust per la bellesa dels nostres avantpassats i alguns –els que han quedat a barrancs escarpats on l'home no ha roturat ni desarmat– es troben en molt bon estat de conservació. Tots tenen uns elements comuns que ara ens els fan reconeixibles: parets de pedra seca, amb un mur anterior i un de posterior més alt; estructures circulars de ges per a les arnes amb cobertura de teules o lloses de pedra calcària de l'entorn; zona de treball per al melero embigada i coberta també de teules; petit reducte tancat per als estris i materials; placeta interior amb pileta d'aigua i olivereta o llentiscle –i en alguns casos, segons Pilarín, una de les nostres informants, fins i tot una parra de raïm de Santa Anna–, per a la recollida d'eixams viatgers. La localització també comuna, a la part alta dels barrancs, en molts casos en terreny comunal, orientats al sud-est, –a resguard del cerç i de les humitats– i envoltats de la vegetació típica de la zona on predominen les plantes aromàtiques. Esta troballa ens ha permès a més, aproximar-nos al medi de vida de la gent del segle XIX i recuperar vocabulari dels oficis i treballs que es generaven al seu voltant, així com de l'instrumental, de la flora autòctona, de la toponímia local –partides, camins, planes, valls i barrancs– a punt de caure en l'oblit, i de les motades i cognoms familiars dels antics meleros.

Abellar del Llarg. Vall de Fogassa (zona de treball).

Abellar del Llarg. Vall de Fogassa. (vista frontal).

L'explotació artesanal de les abelles se coneix des de l'antiguitat, però va ser cap a la meitat del segle XIX que astí, i gràcies a les especials característiques morfològiques del territori, del tipus de flora i del clima, es va convertir en una indústria pròspera: La mel era necessària per a l'alimentació, però encara ho era més la cera per a molts gremis artesans –ebenisters, farmàcia, sabaters–, i per supòst, i fins a l'aparició de l'electricitat, per a la il·luminació d'espais públics, en especial els religiosos, –ens han explicat com venien a Fraga cerers valencians i d'altres llocs del país, a comprar la millor i més blanca cera per il·luminar les catedrals. Més avançat el segle, quan amb el progrés se va generalitzar l'ús d'arnes en caixes de fusta, de fàcil transport, i la producció agrària va derivar cap als monocultius d'arbres fruiters, les abelles es van tornar a fer imprescindibles per a pol·linitzar les plantacions, al mateix temps que els meleros, descobrien nous productes per comercialitzar com eren el pol·len i la gelea reial.